

Ю.П.ІВАШУК, аспірант, Тернопільський національний економічний університет

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПОМОЖНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано вплив корупційної складової на конкурентоспроможність та інноваційний розвиток на прикладі економік розвинених країн та країн, що розвиваються, запропоновано вектори мінімізації негативного впливу корупції на рівень конкурентоспроможності економік загалом та ІТ-сектору зокрема.

В статье проанализировано влияние коррупционной составляющей на конкурентоспособность и инновационное развитие на примере экономик развитых стран и стран, которые развиваются, предложены векторы минимизации негативного влияния коррупции на уровень конкурентоспособности экономик в целом и IT-сектору в частности.

The analysis of co-influence between corruption and competitiveness is made (example of developed and developing countries), ways of minimization negative corruption influence on competitiveness level are proposed (example of whole economic and IT-sector).

Ключові слова: корупція, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність, суспільний сектор економіки, глобалізація, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Глобальна економіка XXI століття по-новому розставляє акценти у питаннях економічного розвитку країн світу, базових чинниках підвищення їх конкурентоспроможності, а отже, вимагає кардинально інших підходів до формування механізмів функціонування національних економік.

Розвиток наукового знання та інформаційних технологій спричинив кардинальні інституційні зміни в національному та світовому господарстві. Істотно виросла економічна роль творчого потенціалу, нематеріальних ресурсів та інноваційної складової, конкуренція зміщується з галузі готових продуктів в галузь наукових ідей і високих технологій, формується інформаційне суспільство та економіка знання.

Для збереження національної конкурентоспроможності на світовому і глобальному ринках наукоємної продукції та активного освоєння нових технологій потрібна модернізація економіки та інтенсифікація генерації і комерціалізації нових науково-технічних результатів.

Як одна із найважливіших складових національних економік конкурентоспроможність нині забезпечує економічний розвиток суспільства,

і, як результат, створює конкурентні переваги однієї країни над іншою, що сприяє підвищенню життєвого рівня населення країни загалом. Основою для створення конкурентних переваг сьогодні виступають інновації [13]. Тому кожна країна, зацікавлена у динамічному зростанні свого добробуту, прагне прискорення інвестиційних процесів, які обумовлюють оновлення основних фондів та впровадження інновацій [12].

Випереджальний економічний розвиток країн, які лідирують в інноваційній сфері, залежить від спроможності їхніх інноваційних систем використовувати досягнення технічного прогресу для створення вартості. Країни-лідери досягли високого рівня добробуту великою мірою завдяки своїм винятковим успіхам в організації результативних інноваційних процесів.

Концепція конкурентоспроможності національних інноваційних систем пояснює, чому деякі країни досягають високих результатів у здійсненні інновацій. Ми визначаємо конкурентоспроможність національної інноваційної системи як наявність потрібної множини інститутів і політик, котрі в змозі забезпечувати результативність інноваційних процесів та їх використання для підвищення в майбутньому свого рівня життя.

Втім, як зазначає низка дослідників [2; 12; 14], нині в усіх без винятку державах світу впровадження інновацій зазвичай ускладнюється проявами державної корупції, коли постає потреба в отриманні дозволів, ліцензій, патентів. Однак головне питання полягає в її масштабах та векторі впливу на соціально-економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема корупції як чинника, що підриває основи економічного розвитку країн світу, досить широко дискутувалася у працях таких всесвітньо відомих учених, як Г. Бродмен, Г. Давооді, Д. Кауфман, П. Мауро, В. Мілер, С. Роуз-Екерман, В. Танці, Е. Тебальді, Дж. Хелман, М. Хортон та ін. Серед російських та українських дослідників проблематики корупції варто згадати Л. Багрій-Шахматова, О. Барановського, А. Бову, Я. Кузьміна, М. Мельника, Т. Кошечкіну тощо.

Виокремлення нерозв'язаної проблеми. Проте нерозв'язаним залишається питання стійкості зв'язку корупції з рівнем конкурентоспроможності національних економік тієї чи тієї країни світу у контексті інноваційного розвитку, особливо з огляду на розвиток сектору інформаційних технологій.

Мета дослідження – оцінка стійкості зв'язку корупції з конкурентоспроможністю, з урахуванням аспекту інноваційного розвитку на прикладі розвинених країн світу та країн, що розвиваються, а також

формування висновків і пропозицій щодо подальшого підвищення рівня конкурентоспроможності, особливо в ІТ-секторі.

Виклад основного матеріалу. В добу глобалізації, інтеграції економік та розвитку світового ринку капіталів проблеми конкурентоспроможності держав почали виходити на перший план. Взаємозв'язок інновацій з конкурентоспроможністю вже виходить із визначень цих понять. Під конкурентоспроможністю розуміють «здатність країни чи підприємства виробляти товари чи послуги, які можуть конкурувати на світовому ринку». А під інновацією розуміють «застосування нової або істотно покращеної ідеї, товару, послуги, процесу чи практики, яка призначена для отримання кращого результату». Звідси можна зробити висновок, що інноваційну діяльність можна розглядати як засіб підвищення конкурентоспроможності [9, 130].

Чому інновації так важливі? Економіка, заснована на інноваціях, створює робочі місця, за які добре платять, створює основу для зростання (особливо в умовах нинішньої стагнації) і більшої диверсифікації економіки.

Особливої актуальності набуло питання виявлення чинників, що перешкоджають ефективному розвитку економіки в довгостроковій перспективі. На особливу увагу, як зазначають у своїх дослідженнях Дж. Аббас [1], А. Адес і Р. ді Телла [2], П. Емерсон [3], М. Херс'ю [4], заслуговує інституційний чинник корупції. Проблеми корупції та інновацій не просто пов'язані, а й взаємообумовлені. Першоджерела корупції в тому, що, з одного боку, чиновники розподіляють різноманітні матеріальні блага, і при цьому їхні власні офіційні доходи жодним чином не пов'язані з результатами цього розподілу. В сировинній економіці доходи держави визначаються не лише активністю громадян, а й чинниками, які не залежать від держави. Розривається ланцюг зворотного зв'язку: держава і громадяни. Держава не залежить від громадян у своїх доходах, відповідно, вона може не орієнтуватися на інтереси громадян. Громадяни, в свою чергу, не відчують бажання на неї впливати. Створюється безконтрольна обстановка (ситуація), в якій корупція процвітає.

Важливим моментом є те, що вчені, порівнюючи ступінь корумпованості економік та стан їх конкурентоспроможності, аналізують показники у глобальних масштабах, не беручи до уваги особливості попереднього розвитку країн (*path dependence*), їхню інституціональну структуру.

Спробуємо дати оцінку взаємообумовленості конкурентоспроможності і корупції з огляду на тип країн, що аналізуються. Для цього сформуємо вибірку з 20 країн з розвиненою економікою та 20 країн з економіками, що розвиваються (до вибірки, наведеної у табл., включено найбільш репрезентативні, на думку авторів, країни, оскільки вони найповніше

охоплюють усі види політичних режимів, інституціональне середовище, рівень соціально-економічного розвитку).

Таблиця- Вибірка окремих країн з розвиненими економіками та економіками, що розвиваються, за індикаторами сприйняття корупції (*CPI*), глобальної конкурентоспроможності (*GCI*) та конкурентоспроможності сектору інформаційних технологій (*IT ICI*), 2010-2011 рр.*

Група країн з розвиненими економіками				Група країн з економіками, що розвиваються			
Країна	Індикатор сприйняття корупції	Індикатор глобальної конкурентоспроможності	Індикатор конкурентоспроможності	Країна	Індикатор сприйняття корупції	Індикатор глобальної конкурентоспроможності	Індикатор конкурентоспроможності
Швейцарія	8,8	5,63	65,4	Російська Федерація	2,4	4,24	35,2
Швеція	9,3	5,56	69,4	Мексика	3,0	4,19	37,0
Сінгапур	9,2	5,48	69,8	Румунія	3,6	4,16	40,4
США	7,1	5,43	80,5	Латвія	4,2	4,14	41,6
Германія	8,0	5,39	64,1	Болгарія	3,3	4,13	38,1
Японія	8,0	5,37	63,4	Казахстан	2,7	4,12	22,8
Фінляндія	9,4	5,37	72,0	Греція	4,0	4,04	39,0
Нідерланди	8,9	5,33	65,8	Єгипет	2,9	4,00	26,3
Данія	9,4	5,32	67,9	Перу	3,4	4,11	25,5
Канада	8,7	5,30	67,6	Україна	2,3	3,90	28,9
Гон Конг	8,4	5,30	60,8	Грузія	4,1	3,86	38,7
Великобританія	7,8	5,25	68,1	Молдова	2,9	3,86	25,5
Тайвань	6,1	5,21	64,4	Вірменія	2,6	3,76	20,3
Норвегія	9,0	5,14	64,3	Таджикистан	2,3	3,53	19,5
Франція	7,0	5,13	59,3	Киргизька Республіка	2,1	3,49	23,1
Австралія	8,8	5,11	67,5	Пакистан	2,5	3,48	22,3
Катар	7,2	5,10	60,8	Венесуела	1,9	3,48	24,5
Австрія	7,8	5,09	61,4	Нігерія	2,4	3,38	19,5
Бельгія	7,5	5,07	57,7	Зімбабве	2,2	3,03	18,8
Люксембург	8,5	5,05	65,8	Чад	2,0	2,73	18,2

*Примітка. Складено на основі: [5; 6; 7; 8].

З використанням пакета прикладних програм *Excel* побудуємо кореляційно-регресивні моделі для обох типів країн окремо, враховуючи взаємозв'язок індексу глобальної конкурентоспроможності та індексу сприйняття корупції (рис. 1 – 2), а також індексу конкурентоспроможності сектору інформаційних технологій з індексом сприйняття корупції (рис. 3 – 4).

Індекс глобальної конкурентоспроможності оприлюднюється організацією «*World Economic Forum*» і розробляється за дванадцятьма індикаторами, згрупованими у три основні класи [6]:

1) базові вимоги, до яких належать показники прозорості діяльності державних і приватних інститутів, якості інфраструктури, індикатори макроекономічного середовища, стану охорони здоров'я та початкової освіти – по 25% у складі класу;

2) стимулятори ефективності, до яких включаються показники якості вищої освіти, ефективності ринку товарів, праці, розвитку фінансового ринку, технологічної готовності, розміру ринку – по 17% у складі класу;

3) інноваційні чинники, до складу яких входять організація ведення бізнесу та інновації – по 50% у складі класу.

Як бачимо з графіків на рис. 1 – 2, лінія тренду відображає тенденцію до зміни рівня конкурентоспроможності залежно від індексу сприйняття корупції. Отже, не існує країни з високим рівнем конкурентоспроможності й одночасно високим рівнем корупції, і також немає країн з низьким рівнем конкурентоспроможності за низького рівня корупції (нагадаємо: що вищий *CPI*, то нижчою є корумпованість економічних агентів). Вплив корупції на індекс конкурентоспроможності для розвинених країн є неістотним ($R^2 = 0,158$), хоча скорочення рівня корупції на один пункт сприяє посиленню конкурентоспроможності економіки на 2,18 пункту (рис. 1). Для країн, що розвиваються, взаємозалежність показників корумпованості та конкурентоспроможності істотніша ($R^2 = 0,402$), однак скорочення рівня корупції на один пункт сприяє посиленню конкурентоспроможності економіки лише на 1,08 пункту (рис. 2).

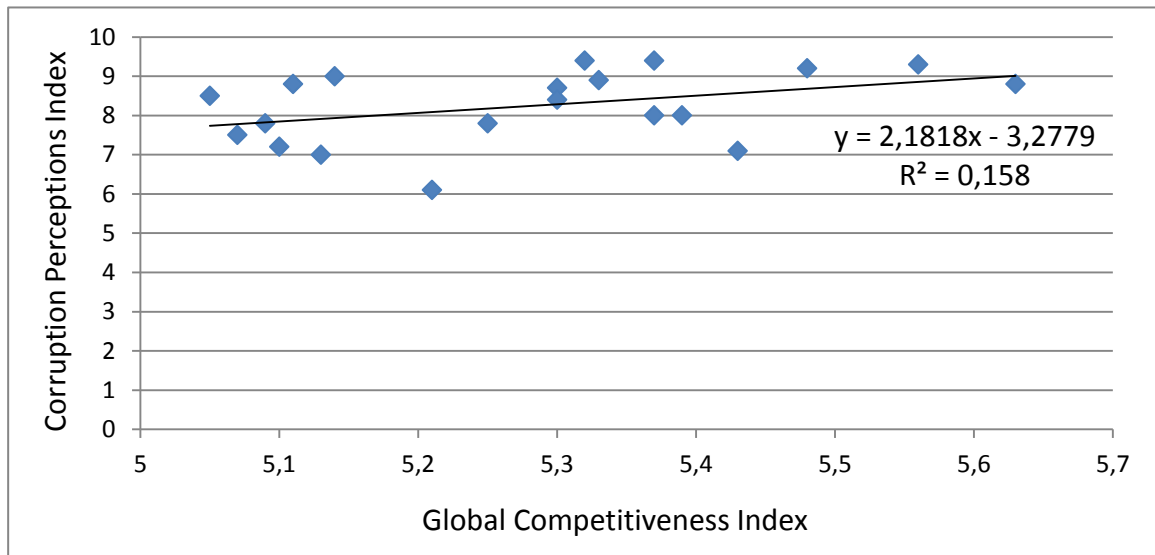

Рис. 1- Взаємозв'язок індексу глобальної конкурентоспроможності та індексу сприйняття корупції у розвинених країнах світу, 2010 -2011 рр.

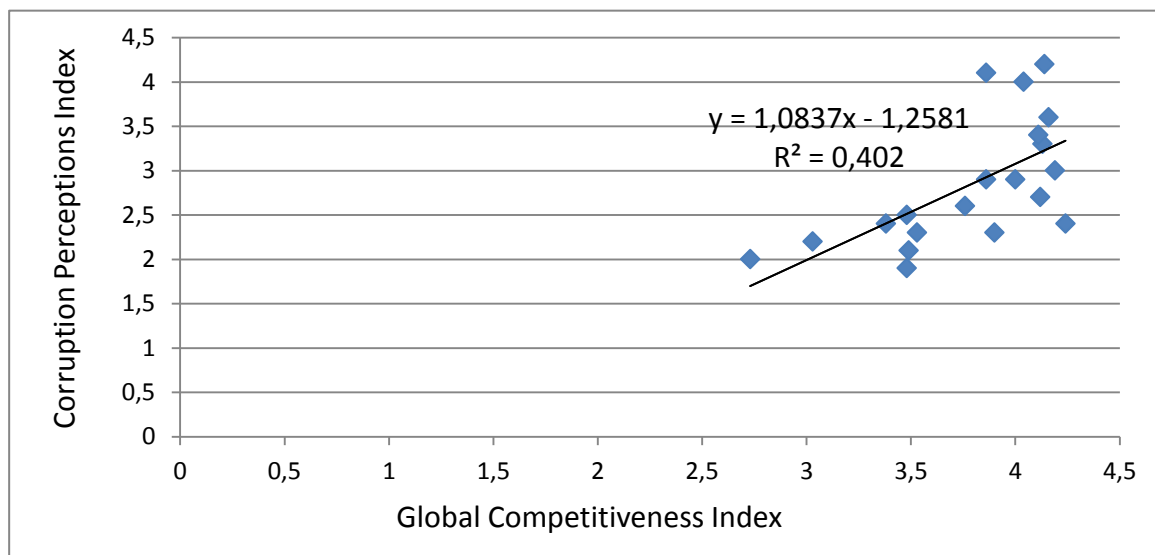

Рис. 2- Взаємозв'язок індексу глобальної конкурентоспроможності та індексу сприйняття корупції у країнах, що розвиваються, 2010-2011 рр.

Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити якісно сформованою інституціональною структурою економіки розвинених країн, в яких корупція практично не має шансів впливати на індикатори соціально-економічного розвитку через відрегульовані інституціональні механізми недопущення помилок у трансакціях за участю суспільного сектору (див. [10; 11; 14]). У країнах, що розвиваються, помилки трапляються значно частіше, а тому вплив корупційної складової є істотним. Інституціональна слабкість громадянського суспільства та

непрозорість діяльності дискримінуючого гаранта – держави в таких країнах не дає змоги ефективно здійснювати антикорупційні реформи.

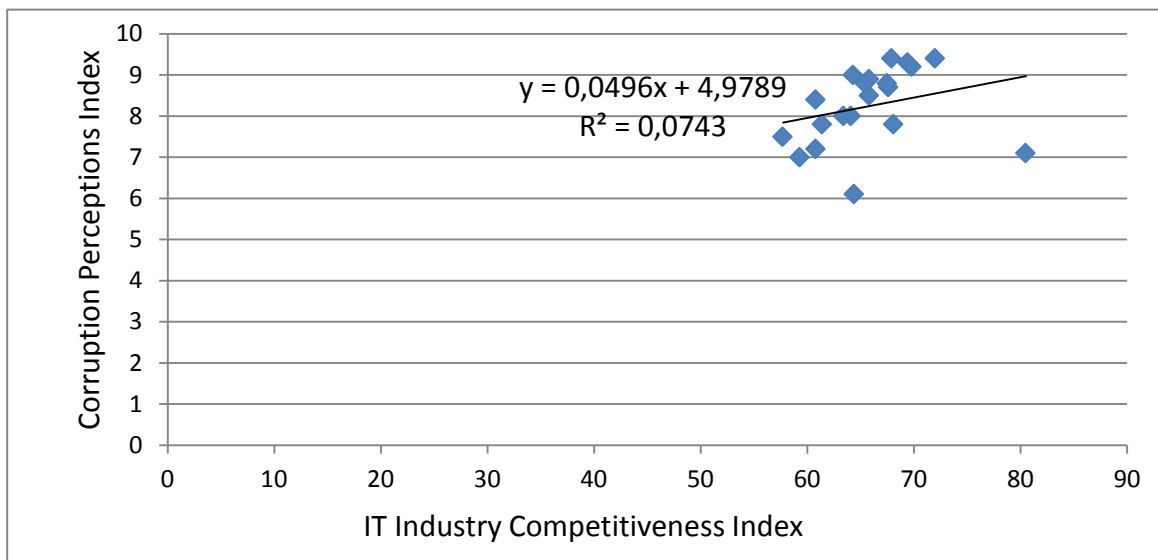

Рис. 3- Взаємозв'язок індексу конкурентоспроможності сектору інформаційних технологій та індексу сприйняття корупції у розвинених країнах світу, 2010-2011 рр.

Індекс ІТ-конкурентоспроможності, розроблений «*Economist Intelligence Unit*», дає змогу оцінити спроможність країн підтримувати ефективний розвиток ІТ-сектору. Методологічно цей коефіцієнт розраховується за кількома індикаторами [7; 8]: 1) стан бізнес-середовища (політика іноземного інвестування, захист прав власності, особливості державного регулювання економіки, відсутність бар'єрів входження на національний ринок) – 10% індексу; 2) ІТ-інфраструктура (ІТ-інвестиції, охоплення ПК та мобільним зв'язком, захист інтернет-серверів) – 20% індексу; 3) людський капітал (охоплення вищою освітою, науковими програмами, зайнятість в ІТ-секторі, якість технологічних навичок) – 20% індексу; 4) науково-дослідні розробки (державні та приватні інвестиції в НДДКР, кількість патентів, доходи від роялті та ліцензій) – 25% індексу; 5) стан правового середовища (захист інтелектуальної власності, легітимність електронного підпису, рівень розвитку кіберзлочинності) – 10% індексу; 6) підтримка розвитку ІТ-сектору (рівень розвитку електронного врядування, державні витрати у ІТ-секторі) – 15% індексу.

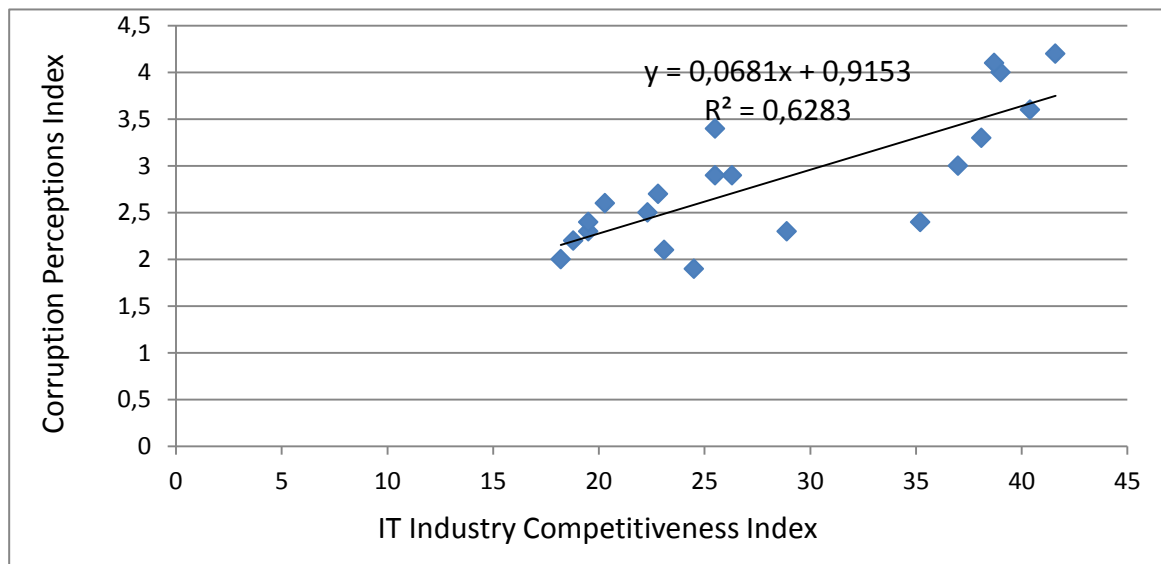

Рис. 4- Взаємозв'язок індексу конкурентоспроможності сектору інформаційних технологій та індексу сприйняття корупції у країнах, що розвиваються, 2010-2011 рр.

Як бачимо з графіків на рис. 3 – 4, у розвинених країнах вплив корупції на індекс конкурентоспроможності сектору інформаційних технологій практично не спостерігається ($R^2 = 0,074$), а в країнах, що розвиваються, взаємозалежність показників корумпованості та конкурентоспроможності ІТ-сектору є істотною ($R^2 = 0,628$). Таку ситуацію можна пояснити сформованим *e-society* у більшості високорозвинених держав, прозорістю діяльності сектору державного управління, тоді як у країнах, що розвиваються, корупція є вагомою перешкодою на шляху до реалізації концепції електронного врядування.

Довіра до держави у країнах, що розвиваються, є однією з основоположних якостей, що має сприяти стабільності, але через слабкий контроль корупції, вона виявляється підірваною. Низький контроль корупції – це той камінь, об який спотикається дедалі більше сучасних інновацій.

Вочевидь інноваційна діяльність у країнах, що розвиваються, є однією з найбільш ризикових галузей у сучасній економіці. Невизначеність, яка супроводжує виведення нового продукту на ринок товарів та послуг, підсилюється також за рахунок недосконалості державних організацій.

Висновки і перспективи подальших розробок. Вочевидь, можна стверджувати, що проблеми корупції та інновацій не просто пов'язані, а взаємообумовлені. Звичайно, такий поверхневий аналіз взаємозалежності рівня розвитку корупції та конкурентоспроможності в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, не дає змоги якнайповніше розкрити усі особливості цього зв'язку

та виявити комплекс проблем, які постають перед державою в процесі реалізації антикорупційної політики. Проте з упевненістю можна стверджувати, що ефективними інструментами боротьби з корупцією є: активне впровадження електронного врядування на всіх рівнях управління, розвиток інститутів громадянського суспільства та посилення контролю й відповідальності за корупційні злочини, що в перспективі дасть мінімізувати вплив помилок у суспільному секторі економіки.

Список літератури: 1. *Abbas J. A. Corruption and Competitiveness / J. A. Abbas // Competitiveness Review: An International Business Journal. –2011. –Vol. 21. –Iss. 4.* 2. *Ades A. Rents, Competition and Corruption / A. Ades, R. di Tella // The American Economic Review. –1999. –Vol. 89. –Iss. 4. – P. 982 – 993.* 3. *Emerson P. M. Corruption, Competition and Democracy / P. M. Emerson // Journal of Development Economics. –2006. –Vol. 81. – P. 193 – 212.* 4. *Herciu M. The Impact of Corruption on National Copetitiveness / M. Herciu // Studies in Business and Economics. –2006. –Vol. 1. – Iss. 1. – P. 13 – 28.* 5. *Corruption Perceptions Index 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transparency.org/policy_research.* 6. *The Global Competitiveness Report 2010 – 2011 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www3.weforum.org/docs>.* 7. *IT Industry Competitiveness Index 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalindex11.bsa.org/country-table>.* 8. *Economist Intelligence Unit: The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eiu.com/Default.aspx>.* 9. *Грозна В. В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України як передумова співробітництва з ЄС // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – 11(29). – С. 130–134. [С.130].* 10. *Дзагурова Н. Б. Неоднозначність торга между ошибками I и II рода в регулировании вертикальных ограничивающих соглашений / Н. Б. Дзагурова // Реформирование общественного сектора экономики: Доклады международной научно-практической конференции (11-12 ноября 2011 г.). – Часть 1. – С.-Пб.: ВШМ СПбГУ, 2011. –С. 257 – 272.* 11. *Крючкова П. Сравнительная эффективность государственного контроля и частного инфорсmenta законодательства / П. Крючкова // Реформирование общественного сектора экономики: Доклады международной научно-практической конференции (11 – 12 ноября 2011 г.). – Часть 1. – С.-Пб.: ВШМ СПбГУ, 2011. – С. 37 – 60.* 12. *Михайловська О. В. Світовий досвід державної підтримки інноваційних процесів // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11. – С.101 – 110.* 13. *Тананакіна Д. О. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні. – К., 2000.* 14. *Шаститко А. Е. Экономические эффекты ошибок I и II рода в трансакиях с участием дискриминирующего гаранта / А. Е. Шаститко // Реформирование общественного сектора экономики: Доклады международной научно-практической конференции (11 – 12 ноября 2011 г.). – Часть 1. – С.-Пб.: ВШМ СПбГУ, 2011. –С. 223 – 255.*

Надійшла до редакції 08.04.2012р.